

פרק רביעי - שבועת העדות

משנה

נאמר בתורה (ויקרא ה' א) 'וּנְפֹשׁ בִּי תִחַטֵּא וְשָׁמַעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עַד אִי רָאָה אוּ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׁאַ עֲוֹנוֹ'. כלומר, מי שיודע עדות ממון לחבירו, וחבירו מבקש ממנו שיבוא להעיד על כך בבית דין, ונשבע לשקר שאינו יודע לו עדות זו, או שאמר לו שאינו יודע לו עדות, וחבירו משיבועו על כך, ואמר אמן. זו היא שבועת העדות, וחיובה קרבן עולה ויורד. ומשנתינו תבאר מי הם החייבים כשנשבעו שבועה זו, ואם צריך שתהיה השבועה בבית דין או לא, ומזה חיובה.

המשנה מבארת מי הם החייבים בשבועת העדות: **שבועת העדות נוהגת באנשים, ולא בנשים** – אשה הנשבעת שבועה זו, פטורה מקרבן שבועת העדות, משום שפטולה לעדות, ולא נאמר דין שבועת העדות אלא במי שראוי להעיד. ונוהגת ב**רהוקין ולא בקרובין**, מפני שהקרובים פסולים להעיד. ונוהגת ב**בשרין להעיד ולא בפסולין**, כגון גזלן שפטול מן התורה להעיד. **ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד**.

המשנה מבארת באיזה אופן מתחייבים בשבועת העדות: שבועת העדות נוהגת בין שכפר **בפני בית דין** ובין שכפר **שלא בפני בית דין**, כשנשבע **מפי עצמו** – שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות. ומפי **אחרים** – אבל כשאמר הבעל דין לעדים משיבעם אני שתבואו להעיד, וכפרו ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות, ולא הוציאו שבועה מפיהם, **אין העדים חייבין**, אלא **עד שייכפרו בהן בבית דין**, אבל אם כפרו שלא בבית דין פטורים, **דבברי רבי מאיר**. **וחקכמים אומרים**, **בין מפי עצמו, ובין מפי אחרים, אינן חייבין** בשבועת העדות, אלא **עד שייכפרו בהן בבית דין**.

המשנה מבארת מי החייב בשבועת העדות לשקר השוגג או המזיד, ומזה חיובה: **חייבין קרבן על דוון השבועה** – שנשבעו במזיד לשקר וידעו שחייבים קרבן על שבועה זו, וכן על **שגגתה עם דוון העדות** – שידעו שהם משקרים, אך שגגו ולא ידעו שחייבים קרבן על שבועה זו. **ואינן חייבין על שגגתה של העדות עצמה**. כלומר, שידעו עדות ושכחחו לפי שעה ולבסוף נוכחו בה. וכיון שאנוסים הם, אינם קרויים שבעים לשקר, ולא חייבתם התורה. **ומה הן חייבין על דוון השבועה, קרבן עולה ויורד** – העשיר מביא חטאת בהמה, והעני שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, והדל שבדלים עשירית האיפה סולת.

גמרא

שנינו במשנה, ששבועת העדות אינה נוהגת בנשים, משום שדן פסולות לעדות. מבררת הגמרא: **מנהגי מלי** – מנין שנשים פסולות לעדות. משיבה הגמרא: **דתנו רבנן**, נאמר בפרשת המעיד עדות שקר (דברים יט ז) **'וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה', בְּעֵדִים הַכֶּתוּב מְדַבֵּר** – שני האנשים הכוונה לעדים. ומכך שהכתוב קורא לעדים 'אנשים' הרי שנשים פסולות לעדות.

שואלת הברייתא: **אתה אומר שמדבר בעדים, או אינו אלא כבעלי דינין**, משיבה הברייתא: **כשהוא אומר אחר כן, 'אשר להם הריב' הרי בעלי דינין אומר, ואם שני האנשים הם בעלי הדינין, מדוע נאמר שנית 'אשר להם הריב', הא מה אני מקיים** – ואם כן במה יש להעמיד את הפסוק **'וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים' בעדים הכתוב מְדַבֵּר**.

הברייתא מביאה ראיה נוספת ששני האנשים מדובר בעדים: **ואם נפשך לומר** – ואם תרצה לדחות ולומר שראיה זו אינה ראיה, הרי לך גזירה שוה, **נאמר כאן 'שני האנשים', ונאמר להלן (שם יט טו) 'על פי שני עדים, ויש לדרוש גזירה שוה 'שני' שני', מה להלן בעדים, אף כאן בעדים**.

שואלת הגמרא: **מאי 'אם נפשך לומר'**, כיצד היה אפשר לדחות את הראיה הראשונה. משיבה הגמרא: **וכי תימא** – ואם תרצה לדחות ולומר, **מדללא כתב הפסוק 'אשר להם הריב' ב'ואי', משמע שהוא המשך ל'ועמדו שני האנשים' וכוליה קרא כבעלי דינין משתעי** –

וכל הפסוק מדבר בבעלי דינים ולא בעדים. לכן הוסיפה הברייתא ללמוד מגזירה שוה, **נאמר כאן שני, ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים אף כאן בעדים**.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת שהפסוק 'ועמדו' נאמר על העדים: **תניא אידך** – שנינו בברייתא אחרת, **'ועמדו שני האנשים' בעדים הכתוב מְדַבֵּר**. שואלת הברייתא: **אתה אומר בעדים, או אינו אלא כבעלי דינין**, משיבה הברייתא: **אמרת – יש לך להוכיח, וכי רק שנים באים לדין, שלשה אין כאן לדין, והרי ודאי פעמים שיש כמה תובעים או כמה נתבעים, ומדוע נאמר שני', אלא ודאי הכתוב מדבר בעדים, שהם שנים. ממשיכה הברייתא: **ואם נפשך לומר** – ואם תרצה לדחות, **נאמר כאן 'שני האנשים', ונאמר להלן 'על פי שני עדים', מה להלן בעדים אף כאן בעדים**.**

שואלת הגמרא: **מאי 'אם נפשך לומר'**, משיבה הגמרא: **וכי תימא, כתובע ונתבע קא משתעי קרא** – שהכתוב מדבר על צד התובע וצד הנתבע, שהם שנים. הרי לך גזירה שוה, **נאמר כאן שני, ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים אף כאן בעדים**.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת ש'ועמדו' הוא בעדים: **תניא אידך, 'ועמדו שני האנשים' בעדים הכתוב מְדַבֵּר**. שואלת הברייתא: **אתה אומר בעדים, או אינו אלא כבעלי דינין**, משיבה הברייתא: **אמרת – יש לך להוכיח, וכי רק אנשים כאן לדין, נשים אין כאן לדין, ומדוע נאמר 'ועמדו שני האנשים' בלשון זכר, אלא ודאי שרק אנשים כשרים להעיד ולא נשים. ממשיכה הברייתא: **ואם נפשך לומר, נאמר כאן 'שני האנשים', ונאמר להלן 'על פי שני עדים', מה להלן בעדים אף כאן בעדים**.**

שואלת הגמרא: **מאי 'אם נפשך לומר'**, משיבה הגמרא: **וכי תימא, שהפסוק מדבר בבעלי דין, ונכתב בפסוק 'שני האנשים' בלשון זכר, מפני שאשה לא אורחה** – אין דרכה לבוא לבית דין, משום שנאמר (תהלים מה יד) **'כל כבודך בת מלך פנימה'**, לכן הוסיפה הברייתא ללמוד מגזירה שוה שהפסוק מדבר בעדים, **נאמר כאן שני, ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים, אף כאן בעדים**.

הגמרא מביאה לימוד נוסף מהפסוק 'ועמדו': **תנו רבנן**, כתוב (דברים טז ז) **'וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב, ומתיבתא 'ועמדו' יש ללמוד מצוה כבעלי דינין שיעמדו. אמר רבי יהודה, שמעתי, שאם רצו בית דין להושיב את שניהם – התובע והנתבע, מושיבין, אלא אויחו אסור, שלא יהא אחד מבעלי דינים עומד ואחד יושב, וכן שלא יהא אחד מְדַבֵּר כל צרכו, ואחד אומר לו הדיין קצר דבריה, והטעם, כדי שלא יראה אחד מבעלי הדין שמכבדים את חבירו יותר ממנו ויסתתמו טענותיו**.

הגמרא מביאה לימוד אחר, לאיסור לשנות בין בעלי הדין: **תנו רבנן**, כתוב (ויקרא יט טו) **'בצדק תשפוט עמיתך'**, ומכאן יש לדרוש, **שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, אחד מְדַבֵּר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריה, דבר אחר, אין הכתוב מדבר על הדיין, אלא על הרואה את חבירו עושה מעשה, שאתה יכול לפרשו לצד חובה או לצד זכות, בזה אמרה תורה, 'בצדק תשפוט עמיתך', כלומר הוי דן את חברך לבקש זכות ואל תחשדהו בעבירה**.

הגמרא מביאה דרשה נוספת לענין הדיינים מהפסוק 'בצדק תשפוט עמיתך': **תני רב יוסף**, נאמר בפסוק **'בצדק תשפוט עמיתך, ויש לדרוש, 'עמיתך' עם שאיתך, כלומר, עם שאיתך בתורה ובמצות, והוא תלמיד חכם, השתדל לדוננו יפה** – אם באו שני דינים לפני הדיין, מצוה על הדיין להקדים את דינו של התלמיד חכם.

הגמרא מביאה מעשה בו נדון ענין הקדמת דין החכם: **רב עולא בריה דרב עילאי, הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן** – היה לו דין עם אדם אחר, והיו עתידים לידון לפני רב נחמן, **שלח ליה רב יוסף לרב נחמן, עולא חברנו, עמית בתורה ובמצות. אמר רב נחמן, למאי ו-לאיזה ענין שלח לי רב יוסף דברים אלו, לחנופי ליה** – וכי כדי שאחניף לו. **הדר** – חזר בו רב נחמן ואמר, ודאי רב יוסף שלח לי כן, **כדי למישרא בתניניה** – לפטור אותו ראשון מהדין, שאם יבא דין נוסף לפני, אקדים לדון בדינו.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' ב

1 וּמִנֵּין לְדַיָּיִן, שְׂיִוְדַע וּמְכִיד לְחֻבֵּירוֹ הַדַּיָּיִן הַמְצַטְרֵף עִמּוֹ לְדוֹן שְׁהוּא
2 גּוֹלָה, וְכֵן עַד שְׂיִוְדַע בְּחֻבֵּירוֹ הַמְעִיד עִמּוֹ שְׁהוּא גּוֹלָה, מִנֵּין שְׁלֹא
3 יִצְטָרֵף עִמּוֹ – עִם הַדַּיָּיִן הַגּוֹלָן, אוֹ עִם הָעֵד הַגּוֹלָן אֲפִילוֹ לְעֵדוֹת אִמַּת.
4 תִּלְמִיד לֹאִרְ לֹאִר 'מִדְּבַר שְׁקָר תִּדְחֵק.

5 וּמִנֵּין לְדַיָּיִן, שְׂיִוְדַע בְּדַיָּיִן שְׁהוּא מְרוֹפָּה – שְׂעַדְדֵי הַדַּיָּיִן הֵם בְּרֵמָאוֹת,
6 לְפִי שֶׁמִּבֵּין מִתּוֹךְ דְּבַרֵי הָעֵדִים שְׂאִינָם מְעִידִים אִמַּת, שְׁלֹא יֹאמַר
7 הַדַּיָּיִן, הוֹאִיל וְהָעֵדִים מְעִידִין, אֶתְתְּכֵנוּ – אֲפִסוֹק בְּדַיָּיִן עַל פִּי עֵדוֹתָם,
8 וְיִהְיֶה